

ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΗΠΑ VS ΚΙΝΑΣ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Από τον Περικλή και τον Πελοποννησιακό Πόλεμο
έως τη νέα πολιτική Τραμπ υπό το δόγμα «πρώτα η Αμερική»

του Κωνσταντίνου
Γκράβα*

Μελετώντας τη μεθοδολογία της οικονομικής ιστορίας σε σχέση με την αξιολόγηση της νομισματικής πολιτικής, ο καθηγητής Οικονομικών του Πανεπιστημίου Berkeley, Barry Eichengreen, γράφει χαρακτηριστικά: «Η οικονομική ιστορία δεν είναι α-θεωρητική, απλώς η χρήση της θεωρίας από τους ιστορικούς είναι πιο ελαστική σε σχέση με τους οικονομολόγους. Δεν είμαι σίγουρος ότι αυτό είναι κακό». Με αφορμή την υπό εξέλιξη αναθεώρηση των σύγχρονων σινοαμερικανικών σχέσεων, αφενός μέσω των πρόσφατων εμπορικών διενέξεων με την Κίνα, αφετέρου διά των δι-

πλωματικών προσεγγίσεων της κορεατικής χερσονήσου από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών, η ιστορία γυρίζει περίπου δυόμισι χιλιάδες χρόνια πίσω στην περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ο ακαδημαϊκός του Πανεπιστημίου Harvard και ειδικός σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, Graham Allison, παραπέμπει στην «παγίδα του Θουκυδίδη»: ο πόλεμος μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης κατέστη αναπόφευκτος εξαιτίας κυρίως της αύξησης της αθηναϊκής ισχύος και του φόβου που προκάλεσε στη δεύτερη. Προβάλλοντας τη δυναμική της ιστορίας του Πελοποννησιακού Πολέμου τότε στις σχέσεις μεταξύ των

ΗΠΑ και της Κίνας τώρα, ο μείζων κίνδυνος αφορά στην εξέλιξη των τρεχουσών διενέξεων σε μετωπική σύγκρουση μεταξύ της αναδυόμενης δύναμης του τρέχοντος αιώνα και της αμερικανικής υπερδύναμης.

Στη θεωρία των παιγνίων, η ιδιαιτερότητα των επαναλαμβανόμενων παιγνίων χωρίς πεπερασμένο ορίζοντα, αναφορικά με την ύπαρξη ισορροπίας κατά υποπαίγνιο, είναι ότι το σύνολο είναι ευρύτερο και μπορεί να περιέχει ένα σχετικά σύνθετο σχήμα από απειλές και τιμωρίες. Το γεγονός, δηλαδή, ότι στην περίπτωση του μη πεπερασμένου ορίζοντα κάθε παίκτης γνωρίζει ότι κάθε στάδιο του παιγνίου δεν είναι το τελευταίο, αλλά ακολουθείται από επόμενο στάδιο και ούτω καθ' εξής διαφοροποιεί τις αποδόσεις των παικτών. Ως αποτέλεσμα, η ανάλυση εμπεριέχει τη δυνατότητα

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΟ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ Η ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΑΤΟ ΔΙΑΜΗΝΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΓΙΑ ΕΠΙΒΟΛΗ ΔΑΣΜΩΝ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

συμπεριφοράς του τύπου «μία σου και μία μου» (tit for tat) ή του τύπου «στρατηγική ενεργοποίησης» (trigger strategy), όπως, για παράδειγμα, η τιμωρητική συμπεριφορά χωρίς συγχώρεση, εφόσον κάποιος παίκτης αποκλίνει από μια στρατηγική συνεργασίας. Μια τέτοια στρατηγική ενεργοποίησης συνιστά «αξιόπιστη απειλή» (credible threat), υπό την έννοια ότι ο αντίπαλος γνωρίζει πως αν ενεργοποιηθεί η στρατηγική αυτή δεν πρόκειται να του ξαναδοθεί η ευκαιρία συνεργασίας.

Επιστρέφοντας στον Θουκυδίδη («Ιστορία», βιβλίο Α'), κατά τη σύγκληση της Εκκλησίας του Δήμου από τους Αθηναίους με σκοπό τη διαβούλευση περί της διατήρησης ή μη της Τριακονταετούς συνθήκης ειρήνης μεταξύ εκείνων και των Πελοποννησίων, προτού τελικά ξεσπάσει ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, ο Περικλής ως «πρώτος μεταξύ των Αθηναίων της εποχής του, μεγάλος συγχρόνως ρήτωρ και πολιτικός» προχώρησε στο βήμα για

να συμβουλευσει τους συμπολίτες του. Επιχειρηματολογώντας υπέρ της γνώμης ότι είναι προτιμότερο να μην υποχωρήσουν οι Αθηναίοι στις απαιτήσεις των Σπαρτιατών, (ο Περικλής) κατέληξε: «Πρέπει, άλλωστε, να γνωρίζουμε ότι ο πόλεμος κατέστη αναπόφευκτος και ότι όσο περισσότερο πρόθυμοι δείξουμε προς ανάληψή του, με τόσο λιγότερη αποφασιστικότητα θα επιτεθούν εναντίον μας οι αντίπαλοι, και ακόμη ότι τους μέγιστους κινδύνους μέγιστες ακολουθούν τιμές και για την πόλη και για κάθε ιδιώτη πολίτη». Από μια άποψη, το παραπάνω απόσπασμα διατυπώνει δύο θεμελιώδη αξιώματα που εκτείνονται διαχρονικά τόσο στις διεθνείς σχέσεις όσο και στις διεθνείς αγορές: πρώτον, ότι η προετοιμασία για πόλεμο συνιστά την αποτελεσματικότερη πολιτική αποτροπής όσον αφορά στις αμυντικές σχέσεις και, δεύτερον, ότι η

αναμενόμενη απόδοση αποτελεί ευθεία συνάρτηση του αναλαμβανόμενου κινδύνου, όπως γνωρίζουμε στη χρηματοοικονομική σφαίρα. Τηρουμένων των αναλογιών, οι δύο παραδοχές ερμηνεύουν την κατάσταση του επαπειλούμενου εμπορικού πολέμου μεταξύ των μεγάλων γεωοικονομικών δυνάμεων και, συγκεκριμένα, τη διένεξη των Ηνωμένων Πολιτειών με την Κίνα και τη Γερμανία για τα διμερή εμπορικά ισοζύγια.

Όσον αφορά στην Κίνα, η αμερικανική κυβέρνηση επιδιώκει, πρώτον, την αποτροπή της εξάπλωσης της γεωπολιτικής επιρροής του «ασιατικού δράκου» διαμέσου της εμπορικής και οικονομικής ισχύος. Δεύτερον, κλιμακώνοντας την τακτική της θεωρίας παιγνίων «μία σου και μία μου», που περιγράφηκε παραπάνω, καθιστά ορατό τον επόμενο κόμβο αποφάσεων στη

διελκυστίνα δασμών - αντιποίνων εν μέσω χρονικών περιορισμών για διαπραγματεύσεις. Τρίτον, οι υπαρκτοί κίνδυνοι, όπως ο εκτροχιασμός της ήπιας κανονικοποίησης της νομισματικής πολιτικής της Ομοσπονδιακής Τραπεζής των Ηνωμένων Πολιτειών (Fed), η αύξηση των τιμών για τον Αμερικανό τελικό καταναλωτή και ο κλονισμός της μακροχρόνιας εμπιστοσύνης στο δολάριο ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα αντισταθμίζονται σε ρητορικό επίπεδο από την αναβίωση του αμερικανικού ονείρου υπό το κεντρικό προεκλογικό σύνθημα «πρώτα η Αμερική». Παραφράζοντας τον Θουκυδίδη, «τους μέγιστους κινδύνους μέγιστες ακολουθούν προοπτικές για τον αμερικανικό λαό». Ενώ σε ό,τι αφορά στη Γερμανία, η αμερικανική κυβέρνηση επιδιώκει να εκμεταλλευτεί το γεγονός ότι το ευρώ δεν έχει μεν αμυντική ισχύ, αλλά ενισχύει την εξαρτώμενη σημαντικά από τις εξαγωγές γερμανική οικονομία, λειτουργώντας ως «μαλακό μάρκο». Υπό αυτή την έννοια, δεν είναι συμπτωματικό το γεγονός ότι η απαίτηση αύξησης των δαπανών για τον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) διαμηνύεται από

Αμερικανούς αξιωματούχους παράλληλα με τις εμπορικές απειλές για επιβολή δασμών στη γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία.

Ωστόσο, οι ρίζες της «νομισματικής ειρήνης», της διεθνούς, δηλαδή, συνεργασίας υπό το κοινό συμφέρον διατήρησης των θεσμικών ρυθμίσεων και νομισματικών διευθετήσεων της περιόδου πριν από τη μεγάλη χρηματοοικονομική κρίση, αποτελούν ανάχωμα στους εμπορικούς πολέμους. Δύο είναι οι θεμελιώδεις διευθετήσεις που έπρεπε να διαφυλαχθούν προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος αστάθειας του διεθνούς χρηματο-

πιστωτικού συστήματος: πρώτον, η νομισματική πρωτοκαθεδρία του αμερικανικού δολαρίου ως παγκόσμιου αποθεματικού νομίσματος και, δεύτερον, η συνοχή της Ζώνης του Ευρώ ως εγγενούς περιοχής νομισματικής ειρήνης (per se).

Το δολάριο

Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, σχεδόν τα δύο τρίτα των συναλλαγματικών διαθεσίμων των κεντρικών τραπεζών διεθνώς εξακολουθούν να είναι εκπεφρασμένα σε δολάρια. Η κρίση που ξεκίνησε από την αμερικανική αγορά ακινήτων ξέσπασε διεθνώς με την κατάρρευση της Lehman πριν από δέκα χρόνια και εν συνεχεία επιμόλυσε υπό τη μορφή κρίσης χρέους την Ευρωζώνη διατηρώντας το status quo του δολαρίου στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Στο κρίσιμο διάστημα 2008-10 η Κίνα επαναπροσέδεσε (peg) το γουάν στο δολάριο μετά την άρση της σταθερής μεταξύ τους σύνδεσης το 2005. Σε αυτό το πλαίσιο, η απειλή αντιποίνων εκ μέρους της Κίνας στο μέτωπο των συναλλαγματικών διαθεσίμων και των αμερικανικών τίτλων (US Treasuries) θεωρείται αρκούντως αξιόπιστη στον βαθμό που θα προκαλέσει είτε απότομη άνοδο των μακροχρόνιων επιτοκίων του δολαρίου είτε ασύμμετρη διατάραξη της νομισματικής πολιτικής της Fed, επιφέροντας σε κάθε περίπτωση καίριο πλήγμα στην αμερικανική οικονομία. Το οιοσεί πυρηνικό αυτό όπλο που διαθέτει η Κίνα συνδέεται πιθανότατα και με την κυοφορούμενη νέα διευθέτηση των σχέσεων του αμερικανικού παράγοντα με την κορεατική χερσόνησο διαμέσου της διπλωματίας της κυβέρνησης Τραμπ με το καθεστώς της Βόρειας Κορέας.

Η ζώνη του ευρώ

Από τη σκοπιά της διεθνούς πολιτικής οικονομίας, η ιστορία του δεύτερου ημίσεος του 20ού αιώνα διδάσκει ότι το ευρώ ήταν πρώτα και κύρια πολιτικό εγχείρημα και δευτερευόντως χρηματοοικονομικό. Σε κάθε υποπερίοδο, η πορεία προς

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΝΤ, ΣΧΕΔΟΝ ΤΑ ΔΥΟ ΤΡΙΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΕ ΔΟΛΑΡΙΑ

την ευρωπαϊκή ενοποίηση μέσα από τη νομισματική ολοκλήρωση διαμορφωνόταν βάσει των ευρύτερων πολιτικών, οικονομικών και θεσμικών συνθηκών που καθόριζαν τη συμπεριφορά των μεγάλων δυνάμεων της Γηραιάς Ηπείρου. Η εγκατάλειψη του κανόνα δολαρίου - χρυσού από τις Ηνωμένες Πολιτείες το 1971, σε συνδυασμό με τη μάλλον μονόπλευρη πολιτική θεώρησης των διατλαντικών σχέσεων εκ μέρους της αμερικανικής κυβέρνησης υπό την προεδρία Νίξον, ενδυνάμωσε το επιχείρημα υπέρ της εμβάθυνσης της συνεργασίας εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά μήκος του γαλλογερμανικού άξονα. Η νομισματική κρίση του 1992-93 με την κερδοσκοπική επίθεση στη βρετανική στερλίνα και την αποσταθεροποίηση του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών προέβλεπε την ανάγκη για περαιτέρω θεσμική συνεργασία σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής. Θεωρήθηκε απαραίτητο βήμα η δημιουργία κεντρικής τράπεζας και κοινού νομίσματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, μια δεκαετία μετά τη γέννηση του ευρώ, προκάλεσε θεσμικές διευθετήσεις εκτάκτου ανάγκης για το διεθνές σύστημα. Η επαπειλούμενη διατάραξη της νομισματικής ειρήνης εντός της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης εξαιτίας της ατελούς αρχιτεκτονικής του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος οδήγησε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να τροποποιήσει το θεσμικό πλαίσιο ως προς τις κατ' εξαίρεση ρυθμίσεις πρόσβασης μιας χώρας-μέλους του σε δανεισμό. Επικαλούμενο τον «συστημικό» κίνδυνο εξάπλωσης της κρίσης σε ολόκληρη την Ευρωζώνη, το Ταμείο αποφάσισε το 2010 να χορηγήσει στην Ελλάδα πολλαπλάσιο δάνειο σε σχέση με την ποσόστωση της χώρας. Καθώς η Ευρωζώνη στερείτο αντίστοιχου θεσμού, χρειάστηκε την τεχνογνωσία και τη συνδρομή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής των οικονομιών του ευρωπαϊκού νότου.

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΠΙΔΙΩΚΕΙ ΤΗΝ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ «ΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΔΡΑΚΟΥ» ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Υπήρχε εδραία πεποίθηση ότι το ΔΝΤ ήταν ο καλύτερα εξοπλισμένος θεσμός για να αντεπεξέλθει στις τεχνικές δυσκολίες που συνδέονταν με τη διαπραγμάτευση και την παρακολούθηση του προγράμματος.

Αντί επιλόγου, παρατίθεται το παρακάτω απόσπασμα από το βιβλίο «Σημεία ανάφλεξης» του Τζορτζ Φρίντμαν. «Στη Μεγάλη Χίμαιρα το 1913 ο Νόρμαν Εϊντζελ ισχυριζόταν ότι ο πόλεμος στην Ευρώπη είχε καταστεί αδύνατος εξαιτίας του υψηλού βαθμού αλληλεξάρτησης ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες ως προς τις επενδύσεις και το εμπόριο. Υποστήριξε ότι ένας πόλεμος θα κατέστρεφε την Ευρώπη απλώς και μόνο εξαιτίας της οικονομικής αναταραχής

που θα προκαλούσε. Επομένως, ο πόλεμος ήταν αδύνατος. Βεβαίως, η ιστορία έγραψε ότι ο Εϊντζελ έκανε λάθος. Δεν είχε πιάσει το νόημα. Όταν δύο έθνη έχουν κοινά οικονομικά συμφέροντα, υπάρχει πάντα η ανησυχία ότι η μία πλευρά θα εκμεταλλευτεί τη θέση της ή θα αποσυρθεί από τη σχέση για να πάει με κάποιον άλλον ή δεν θα καταφέρει να τηρήσει τα συμφωνημένα. Όσο πιο αλληλένδετες είναι οι χώρες τόσο περισσότερο προσπαθούν να διασφαλίσουν το ότι οι συνεργάτες τους θα παραμείνουν αφοσιωμένοι στη σχέση και δεν θα προσπαθήσουν, σε ένα ακραίο σενάριο, να τις εκβιάσουν. Η αλληλεξάρτηση μπορεί να δημιουργήσει ασφάλεια – ή ανασφάλεια και πόλεμο».

Βιβλιογραφία

Γκράβας Κ. (2017). «Η “νομισματική ειρήνη” στην Ευρωζώνη». Καθημερινή (20 Αυγούστου).

Γκράβας Κ. (2018). «Εμπορικός πόλεμος και “νομισματική ειρήνη”». K Blogs «Ground Euro». Kathimerini.gr (25 Ιουνίου).

Φρίντμαν Τζ. (2015). «Σημεία ανάφλεξης». Ενάλιος (σ.σ. 130-1). ■

* Ο κ. Κωνσταντίνος Γκράβας είναι αναλυτής διεθνών αγορών και επισκέπτης καθηγητής στη Σχολή Διοικήσεως και Επιτελών (ΣΔΙΕΠ/ΠΑ) της Πολιτικής Αεροπορίας.

